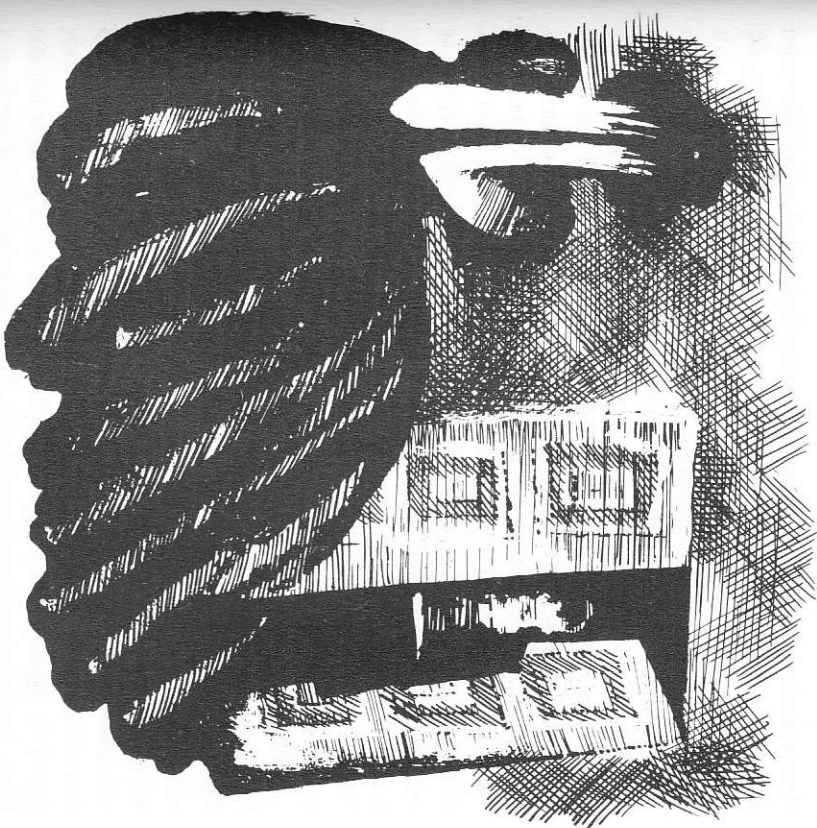

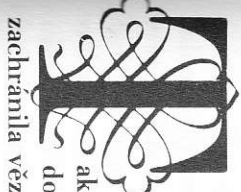
ho syna: vím, že mu bitíci, když se ho zmocnili, nepopřáli dosti času, aby vzal s sebou svůj breviář; že prosím dona Cesara, aby mu ponechal svůj, a jestliže si váš strýc zitra pošle na arcibiskupství, zavazují se, že mu tu knihu nahradím. Prosím dále dona Cesara, aby panu del Dongo odevzdal také prsten, který je nyní na této hezké ruce.« Tu byl arcibiskup přerušen příchodem generála Fabia Contho, který si přišel pro deceru, aby s ní odjel; v kratičké rozmluvě se arcibiskup ukázal jako člověk neobratný. Aniž učinil nejméně zmínku o novém vězení, vedl hovor tak, aby mohl případně pronést významné mravní a politické sentence, například: »V životě panovníckých rodů jsou kritické chvíle, které rozhodují na dlouhou dobu o osudu největších osobností; bylo by velmi nemoudré obrátit v osobní nedůvěru politickou distanci, často jen velmi prosť následek protilehlosti pozic.« Arcibiskup se nechal trochu unést hlubokým zármutkem, jež mu způsobilo tak nenadálé zatčení, a řekl dokonce, že je zcela jistě nutné zachovat si pozici, jaké se těšíme, že by však bylo naprosto zpozdilé uvalit na sebe zběšlou zášť tím, že se propůjčíme k věcem, na něž se nezapomíná.

V kočáře řekl generál deceri: »To byly hotové hrozby, hrozby člověku, jako jsem já!...« Po celých dvacet minut pak už nevyměnil s decerou jediné slovo.

Když Klélie přijímala arcibiskupův pastýřský prsten, umínovávala si, že až bude s otcem sedět v kočáře, zmíní se mu o malé úsluze, o kterou ji biskup požádal; když však nyní slyšela hnévivé pronesené slovo *hrozby*, byla si jista, že by otec její poslání překazil; přikryla prsten levou rukou a vášnivě jej tiskla. Po celou dobu, co jeli do ciadely, přemítala, zdali by nebylo zločinnem nic otei neřici. Byla velmi zbožná a plachá a její srdce, zpravila tak klidná, bušilo s neobvyklou prudkostí; avšak už se kočár přiblížil k pevnosti, z hradeb se ozvalo volání strážě *kdo tam?* a Klélie neměla ani kdy najít vhodná slova, jimiž by obměkčila otce; tak se bála, že bude odmrštěna. Ani když stoupala po třech stech šedesáti schodech vedoucích do guvernérova paláce, na nic nepřišla. Promluvila kvapně se strýcem; ten ji však vyplásl a odmítl k čemukoli se propůjčit.

KAPITOLA ŠESTNÁCTÁ

ak co,« zvolal generál, jakmile spatřil svého bratra dona Cesara; »teď utráť vévodkyně staisice, aby zachránila vězně a mohla se mi vysmát.«

Ale prozatím musíme nechat Fabrizia v jeho vězení na samém vrcholu parmské ciadely; je dobře sřezžen, a až se s ním zase shledáme, bude asi vypadat trochu jinak. Především se budeme zabývat dvorem, kde velmi složité intriky, a zejména vášně jedné nešťastné ženy, budou rozhodovat o jeho osudu. Jak

stoupal před guvernérovými očima po těch třech stech devadesáti schodech svého vězení ve Farneské věži, Fabrizio zjistil, že nemá čas myslit na své neštěstí, ač se té chvíle obával.

Když se vévodkyně vrátila z večírku u hraběte Zurly, pokynem ruky odeslala všechny komorné; pak se vrhla na postel, tak jak byla oblečena, a hlasitě zvolala: »*Fabrizio je v moci svých nepřítel a možná že ho kvůli mně otráví!*« Jak vyličit zoufalství té ženy, když si takto ujasnila situaci, ženy tak málo rozumné, tak podléhající prvním dojímům, a aniž si to přiznávala, tak beznadějně zamilované do mladého vězně? Nesouvislé výkřiky, výbuchy vzteku, křečovitě pohyby — ale ani jediná slza. Odeslala komorné, aby je před nimi skryla; domnívala se, že propukne v pláč, jakmile bude sama; ale slzy, tato první úleva ve velkých bolestech, najednou zůstaly tytam. Tu hrdou duši příliš ovládal hněv, rozhořčení a pocit bezmocnosti vůči knížeti.

»Jak jsem pokorena!« volala každou chvíli; »urážejí mě, a co horšho, sahají na Fabrizioův život; a já bych se neměla pomstít! Pozor, milý knížeti! Berete mi život, budíž, máte k tomu dosti moci; ale pak mi to zaplatíte vlastním životem. Běda, ubohý Fabrizio, co z toho budeš mít? Jaký to rozdíl, dnešní den a den, kdy jsem chtěla odjet z Parmy! A přece jsem se tehdy pokládala za nešťastnou! . . . Jaké zaslíbení! Byla jsem rozhodnuta skoncovat se zvyklostmi přjemného života: žel! Aniž jsem měla tušení, kráčešla jsem vsůčic události, která má navždy rozhodnout o mém osudu. Kdyby byl hrabě v onom osudném listě, ježž mi povolila knížecí ješitnost, nevynechal pod tlakem ohavného a jalového dvořanského patolizalství slova *nespravedlivý proces*, byli jsme zachráněni. Měla jsem víc štěstí než rozumu, to je třeba přiznat, když jsem všechno vsadila na to, s jakou sebeláskou lpí na své drahé Parmě. Tehdy jsem hrozila, že odjedu, tehdy jsem byla svobodná . . . Proboha, jaká je ze mne nevolnice! Teď jsem připoutána k této haněbné stoce a Fabrizio je uvězněn ve věži, v té věži, která byla už pro tolik znamenitých mužů předpokojem smrti; a já už nemohu držet toho tygra na uzdě hrozbou, že opustím jeho doupě.

Tak chytřý je, aby vycítil, že se nikdy nevzdám od té zloře-

čené věže, k níž je připoutáno mé srdce. Dočtená ješitnost můžetě teď tomuto muži našeptávat nejpodivnější nápady; čím budou krutější a bizarnější, tím více budou lahodit jeho neuvěřitelné ješitnosti. Co když se zase uchýlí k svým starým a nechtěným galantním frázím a řekne mi: „Buď vyslyšíte oddané srdce svého otrocka, nebo Fabrizio zemře . . .“ Nu, stará historie o Judite . . . Ano, ale znamená-li to pro mne jen sebevraždu, pro Fabrizia to znamená vraždu; ten pitomý následník, náš královský princ, a ničemný kat Rassi dají pověsit Fabrizia jako mého spoluviníka.«

Z vévodkynina hrdla se draly výkřiky: *to buď anebo*, z něhož nebylo, jak se jí zdálo, úniku, drtilo její nešťastné srdce. Její zkalená mysl neviděla pro budoucnost jinou perspektivu. Po deset minut sebou zmlátala jako smytlů zbavená; konečně vystřídal tento hrozný stav na několik okamžiků těžký spánek; byla u konce se svými silami. Za chvíli se prudec probudila a viděla, že sedí na lůžku; zdálo se jí, že kníže chce v její přítomnosti uříznout Fabrizioovi hlavu. Vévodkyně se dívala kolem sebe jako pomínutá. Když se konečně přesevěděla, že ani kníže, ani Fabrizio nejsou v pokoji, zvrátila se zpět na lůžko a málém by byla omdlela. Byla fyzicky tak vyčerpana, že neměla ani tolik síly, aby změnila polohu. »Bože na nebi,« říkala si, »kdybych tak mohla zemřít! . . . Ale jaká zbabělost! Já, a opustit Fabrizia v neštěstí! Rozzum mě opouští . . . Hlavu vzhůru! Vratme se ke skutečnosti. Uvažujme chladně o tomto neblahém postavení, do něhož jsem se vrhla jakoby pro kratochvíli. Jak osudná ztráta! Ješitnost usadit se na dvoře absolutního vladaře! Tyrana, který zná všechny své oběti a v každém jejich pohledu vidí úklady o svou moc! Běda! To jsme neviděli ani hrabě, ani já, když jsem opouštěla Milán: měla jsem před očima kratochvilné půvaby života na dvoře, něco podřadného, to je pravda, ale ve stylu krásných dnů prince Elyžena.

Neumíme si ani zdaleka představit, co znamená autorita despotického vladaře, který zná od vidění všechny své poddané. Navenek vypadá despotismus stejně jako každá jiná vláda: i v absolutistickém státě jsou například soudcové, ale jsou to

Rassiové; jaký netvor, takový Rassi! Dát oběsit vlastního otce, v tom by neviděl nic zvláštního, kdyby mu to nařídil kníže . . . Nazval by to svou povinností . . . Koupit Rassiho! Já nešťastná k tomu nemám prostředky. Co mu mohu nabídnout? Snad sto tisíc franků; ale říká se, že když poslední kníže unikl dýce (tak se nebe rozhněvalo na tuto nešťastnou zemi), poslal mu sám skříňku s deseti tisíci zecchini ve zlatě. Ostatně, jaké množství peněz by ho mohlo podplatit? Ta sprostá a nízká duše viděla v očích lidí vždycky jen opovržení a nalézá teď zalíbení v tom, že v nich vidí bázeň, a dokonce i respekt; může se stát ministrem policie, proč ne? V tom případě se tři čtvrtiny obyvatelstva stanou jeho poniženými dvořany a budou se před ním třást právě tak zbaběle, jako on se třese před panovníkem.

Protože nemohu z tohoto nenáviděného místa utéci, musím tu být užitečná Fabriziovi: ale budu-li žít sama, uzavřená a zoufalá, co budu moci pro Fabrizia udělat? Tedy *kupředu, nešťastná ženo!* Konej svou povinnost; choď do společnosti, představ rej, že už na Fabrizia nemyslíš . . . Tvářit se, jako bych na tebe zapomněla, drahý andělič!

Při tomto slově propukla vévodkyně v pláč; konečně mohla plakat. Když asi hodinu hověla této lidské slabosti, viděla s trochou uspokojení, že se jí začíná v hlavě vyjasňovat. » Mít tak kouzelný koberec,« říkala si, » unést Fabrizia z citadely a uchýlit se s ním do některé šťastné země, kam bychom nemohli být pronásledováni, do Páříže například. Nejdříve bychom šli s dvanácti sty franky, které mi právní zástupce jeho otce posílá s přesností až žertovnou. Jistě bych mohla shromáždit ze zbytků svého jmění sto tisíc franků!« Vévodkyněna obraznost si v duchu malovala — a chvílemi přitom pocítovala nevyličitelnou rozkoš — do všech podrobností život na tři sta mil od Parmy. » Tam by mohl,« říkala si, » změnit jméno a vstoupit do vojska . . . Jako voják některého pluku těch statečných Francouzů by se mladý Valserra brzy proslavil; konečně by byl šťasten!«

Tyto obrazy blaženého štěstí přivolaly podrábné slzy, avšak nyní to byly slzy pohody a míru. Tak tedy přece jen ještě existu-

je štěstí! Dlouho setrvala ubohá žena v tomto rozpoložení myslí; děsila se znovu uvažovat o hrozně skutečnosti. Konečně však, když ranní úsvit začal bělavou čarou znamenat vrcholky stromů v zahradě, rázem se vzchopila. » Za několik hodin,« uvažovala, » budu v bitevní čáře; bude třeba jednat, a dojde-li k něčemu, co mě podráždí, napadne-li knížete říci mi něco, co by se týkalo Fabrizia, nejsem si jista, budu-li umět zachovat chladnou mysl. Je tedy nutno na místě a bezodkladně se rozhodnout.

Budu-li prohlášena za vlastizrádce, Rassi dá sebrat všechno, co je v tomto paláci; prvního tohoto měsíce jsme s hrabětem spálili podle zvyku všechny listiny, jichž by policie mohla proti nám použít; a on je policejním ministrem, to je opravdu žertovné! Mám tři diamanty, mají dost velkou cenu: zůra pojede Fulgenzio, můj bývalý přívozník z Grianly, do Ženevy a uloží je na bezpečné místo. Jestliže kdy Fabrizio unikne, Pane na nebi, stůj při mně! (a vévodkyně se pokržovala), bezmezná zbabělost markýze del Dongo si řekne, že je hříšně posílat chléb člověku pronásledovanému zákonným panovníkem: Fabrizio najde alespoň mé diamanty a bude mít z čeho žít.

Rozejíť se s hrabětem . . . Po tom, co se stalo, nemohla bych s ním být sama. Nebožák! Nemí to zlý člověk, naopak; pouze je slabý. Jeho všední duše není na vyšší duši našich. Ubohý Fabrizio! Že tu nemůžeš být chvíli se mnou, abychom se poradili, co počít v našich nebezpečnostech!

Uzkostlivá opatrnost hraběte by hauila všechny mé plány; a ostatně, proč ho stahovat do záhuby s sebou . . . Neboť co by bránilo tyranově ješitnosti, aby mě uvrhl do vězení? Uvést důkazy, že jsem kula pikle . . . nic snadnějšího! Kdyby mě dal zavřít do své věže a já neittujíc zlata mohla alespoň chvilíčku mluvit s Fabriziem, s jakou odvahou bychom oba kráčeli na smrt! Ale nechme těch pošetilých myšlenek; jeho Rassi by mu poradil, aby se mě zbavil jedem; až bych tak projížděla na káře parmskými ulicemi, jaká pastva pro soucinnou dušičku jeho drabých Parmanů . . . Ale zase spřádám romány! Žel, je třeba odpustit takové pošetilosti ženě, jejíž skutečný život je tak smutný! Pravidivě z toho všeho je to, že mě kníže nepošle na smrt; ale nic

není snazšího než mě uvrhnout do žaláře a tam mě držet; podstří nákam do kouta mého paláce všechny možné kompromitující papíry, jako se to stalo tomu ubohému L... Na to pak stačí tři soudcové, ani ne tak zrovna vyslovení ničemové, neboť budou mít to, čemu se říká *dolichně předměty*, a tučet falešných svědků. Pak budu moci být odsouzena k smrti pro přípravu povstání; a kniže, uvážív ve své neskonalé laskavosti, že se mi kdysi dostalo té cti a byla jsem připuštěna k jeho dvoru, změní mi trest na deset let pevnosti. Ale já, abych nezůstala dlužna své pověsti prudee vznětlivé ženy, pověšit, která byla příčinou toho, že o mně markýza Raversiová a jiní moji nepřátelé roztroušovali tolik hloupých řečí, já se statečně otrávím. Alespoň tomu budou lidé ve své dobromyslnosti věřit; chtěla bych se však vsadit, že se v kobce objeví pan Rassi a galantně mi přinese od knižete lahvičku strychninu nebo perugijského opia.

Ano, musím se s hrabětem velmi okázale rozejít, neboť ho nechci strhnout do záhuby s sebou, to by byla podlost; chudinka, miloval mě tak bezelstně! Moje hloupost byla, že jsem věřila, že v opravdovém dvořanu zbývá ještě dosti duše, aby byl schopen lásky. Velmi pravděpodobně najde kniže záminku, aby mě uvrhl do vězení; bude se bát, abych pro Fabrizia nezískala veřejné mínění. Hrabě je z gruntu čestný člověk; okamžitě udělá to, nad čím zkosnatělí filistiři na tomto dvoře zůstanou stát s otevřenými ústy a co nazvou šílenstvím: opustí dvůr. V ten večer, kdy byl kniže přinucen napsat list, že nepodepíše rozsudek nad Fabriziem, těžce jsem se dotkla jeho důstojnosti; mohl teď očekávat od jeho uražené ješitnosti všechno: zapomeně někdy člověk, který se narodil vladářem, na pocity, jaké jsem v něm toho večera vzbudila! Ostatně jestliže se hrabě se mnou rozejde, bude tak moci nejspíše být Fabriziovi užitečný. Ale co kdyby se hrabě, uvržený v zoufalství mým rozhodnutím, chtěl mstít? ... Ne, ne taková myšlenka ho nikdy nenapadne; není člověk tak v základě zkažený jako kniže; hrabě může s těžkým srdcem podepsat ničemný rozsudek, ale je to čestný člověk. A potom, zač by se mstít? Za to, že mu po pěti letech lásky bez nejmenší věrolomnosti řeknu: „Milý hrabě, měla jsem štěstí, že

281
jsem vás milovala: nu, plamen lásky nyní hasne; už vás nemiluji, ale vím dobře, jaké máte srdce; hluboce si vás vážím a budete povždy mým nejlepším přítelem.“

Co může odpovědět galantní muž na tak upřímná slova?

Najdu si jiného milence, alespoň se tak bude ve společnosti soudit. Řeknu tomuto milenci: „Kniže vlastně právem potrestal Fabriziovu zřetěšenost; ale v den svých jmenin mu náš nejmilostivější panovník jistě vrátí svobodu.“ Tak získám půl roku. Prozřavost by mi označila za nového milence toho zaprodaného soudce, toho zlořečeného kata, Rassiho... Nabyl by šlechtiví a fakticky bych mu zjednala přístup do dobré společnosti. Odpusť mi, drabý Fabrizio! Takový zločin je nad mé síly. Ach ten netvor, ještě celý poskrvřený krví hraběte P. a D.! Omdlěla bych hrůzou, kdyby ke mně přistoupil, nebo bych spíš vzala nůž a vrazila mu ho do mrzkého srdce. Nežádej na mně věci nemožné!

Ano, hlavně zapomenout na Fabrizia! A ani stín zloby proti knižeti! Budu zase veselá jako obvykle a to se bude těm špinavým duším zdát tím roztomilejší, že za prvé budu vypadat, jako bych se dobrovolně podrobovala jejich panovníkovi, a za druhé, že daleka toho, abych se jim posmívala, budu se snažit vyptávat jejich drobné přednosti: vyslovím se například hraběti Zurlovi s uznáním o kráse péra na klobouku, který si objednal zvláštním poslem z Lyonu a je jeho radostí.

Vybrat si milence mezi přívrženci Raversiové... Odejde-li hrabě, bude to strana vládní; moc bude v jejich rukou. Nad citadelou povládne přítel Raversiové, neboť Fabio Conti se stane ministrem. Jak jen kniže, přece člověk uhlazený, duchaplný, zvyklý na roztomilou práci hraběte, jak jen bude moci projednávat úřední věci s tím oslem, s tím korunovaným hlupákem, který se po celý život zabývá tímto důležitým problémem: mají vojáci Jeho Výsosti nosit na kabátě sedm knoflíků nebo devět? To jsou ty surové bestie, žárlivé na mne, a to je také tvé nebezpečí, můj drabý Fabrizio! A tyto surové bestie budou rozhodovat o mém i o tvém osudu! Nepřipustit tedy, aby hrabě podal demisi! Ať zůstane, i kdyby se musil pokořovat! Stále si před-

stavuje, že největší obětí, jakou může přinést ministerský předseďa, je demise; a pokaždé, když mu zrcátko říká, že sárne, nabízí mi tuto obětí: tedy úplný rozchod; ano, a smíření jenom tehdy, kdyby nebyl jiný prostředek, jak zabránit jeho odchodu. Jistě se s ním rozloučím v nejsrdečnějším přátelství; ale potom, jak z čistého dvořanství vynechal v listu knížete ta důležitá slova *nespravedlivý proces*, cítím, že abych ho nemusila nenávidět, musím strávit několik měsíců bez něho. V ten rozhodný večer jsem nepotřebovala jeho ducha; měl jen psát, jak jsem diktovala, měl jen napsat to slovo, když jsem si je svou povahou vymutila: zvířezily v něm dvořanské byrokratické manýry. Nazí- třetí mi říkal, že nemohl dát knížeti k podpisu takovou absurdnost, k tomu že by musil být *omilostňovací list!* Ach dobrý Bože, s takovými lidmi, s tak ješitnými a mstivými netvory, jejich jméno je *Farnesové*, děláme, co se dá.«

Při této myšlence znovu vzplanul ve vévodkyni všecken hněv. »Kníže mě oklamal,« řekla si, »a jak podle! . . . Pro toho člověka není omluvy: je duchaplný, bystrý, důvtipný, jen jeho vášně jsou nízké. Hrabě i já jsme si toho dvacetkrát všimli: jeho duch hrubne, jen když se domnívá, že ho někdo chce urazit. Nu, a Fabrizioův zločin nemá nic společného s politikou, je to maličká vražda, jakých je v jeho šťastných zemích sto do roka; a hrabě mi přísahal, že si opatří naprosto přesné zprávy a že Fabrizio je nevinen. Ten Giletu nebyl tak docela bez odvahy: vida, že je na dva kroky od hranic, upadl pojednou v pokušení zbatit se soka, který se líbil.«

Vévodkyně se na dlouhou dobu pozastavila a zkoumala, zdali je možné věřit ve Fabrizioovu vinu: ne snad, že by pokládala za bůhvíjaký hřích, kdyby se chtěl šlechtic z tak vznešeného rodu, jako byl její synovec, zbatit dotěrností nějakého komedianta; ale ve svém zoufalství počínala matně tušit, že bude asi musiti bojovat, aby dokázala Fabrizioovu nevinu. »Ne,« řekla si konečně, »tu je rozhodující důkaz: je jako ten ubohý Pretranera, má stále po všech kapsách zbraně, a toho dne měl jen špatnou jednoranovou pušku, a ještě si ji vypůjčil od jednoho z dělníků. Nenávidím knížete, protože mě oklamal, a oklamal nejpodleji-

ším způsobem; napřed napsal zprošňující lístek, a pak dal v Bologni toho ubohého hochu sebrat ažd. Ale tenhle účet bude vyrovnán.«

Bylo už k páté hodině ranní, když vévodkyně, zničená dlouhým záchvatem zoufalství, zazvonila na komorné; vykřikly, když ji spatřily na lůžku úplně obledenou, s diamanty, bledou jako prostěradlo a s očima zavřenýma; vypadala, jako by už spočívala na katafalku. Nebýt toho, že zazvonila, byly by se domnívaly, že je v bezvědomí. Chvillemi jí skanula po ztuhlých tvářích slza; z jejího pokynu ženy pochopily, že ji mají uložit na lůžko.

Když se dal hrabě po večírku u ministra Zurly dvakrát vévodkyni ohlásit a pokaždé byl odmínut, napsal jí, že chce požádat o radu ve vlastní věci. »Mám setrvat v úřadě po urážce, která se mi stala?« A hrabě dodával: »Ten mladý muž je nevinen; ale i kdyby byl vinen, bylo správné ho zatknout, aniž jsem byl o tom zpraven já, když přece kdekdto ví, že jsem jeho ochránce?« Vévodkyně četla ten dopis až příští den.

Hraběti byla cizí šlechtost; můžeme dokonce dodat, že v tom, co liberálové nazývají *šlechtostí* (usilovat o to, aby co největší počet lidí byl šťasten), viděl podvodnou komedii; domníval se, že je jeho povinností starat se především o to, aby byl šťasten hrabě Mosca della Rovere; ale byl veskrze čestný a upřímný, když mluvil o demisi. V životě jedinkrát vévodkyni nesehlal; ta ostatně nevěnovala jeho listu nejmenší pozornost; už se rozhodla, a to velmi bolesně, že se *bude tvářit, jako by na Fabriziou zapomněla*; po tomto duševním boji bylo jí všechno jedno.

Příštího dne k poledni byl hrabě, který předtím marně desetkrát navštívil Sanseverinský palác, konečně přijat; zhroutil se vévodkyniny tváře: . . . »Je jí čtyřicet let,« řekl si; »a večera ještě byla tak skvělá, tak mladá! . . . Kdekdto mi říká, že po celý dlouhý rozhovor s Klélie Contiovou vypadala právě tak mladá jako Klélie, a ještě mnohem svůdněji.«

Hlas i tón vévodkynin vzbuzovaly stejný podiv jako její tvář. Hrabě zbledl, když uslyšel ten tón oproštěný ode vši vášně, ode všeho lidského zájmu, ode všeho hněvu; připomněl mu stav

jednoho přítele, který před několika málo měsíci, ač v posledním tažení a už zaopatřený svátostí umírajících, projevil přání ještě s mím pohovořit.

Vévodkyně byla schopna řeči až za několik minut. Podívala se na něj, ale její oči zůstaly pohaslé.

»Rozejděme se, milý hrabě,« řekla mu slabým, ale velmi zřetelným hlasem a snažila se mluvit přívětivě; »rozejděme se, je to nutné! Bůh je mi svědkem, že po celých těch pět let bylo mé chování k vám bezvadné. Poskytl jste mi skvělý život, nebyl váš, byla mým údělem nuda na zámku Grianté; nebyl vás, stárta jsem o několik let dříve... I mou jedinou starostí bylo, abych vás viděla šťastným. Jen proto, že vás miluji, nabízím vám tento rozchod *po dobrém*, jak by se řeklo ve Francii.«

Hrabě nechápal; musila mu to několikrát opakovat. Smrtelně zbledl, vrhl se na kolena k lůžku a řekl všechno, co hluboký úžas a pak nejčernější zoufalství mohou vnutnout muži vášnivě milostného ducha. Každou chvíli nabízel, že podá demisi a půjde za svou přítelkyní do nějakého záuší na tisíc mil od Parny.

»Vy se odvažujete mluvit o odjezdu, a Fabrizio je tady!« zvolala vévodkyně, konečně se napolo vyzývčíc. Ale protože si všimla, že vyslovením Fabrizioova jména působí na hraběte trapně, odmítěla se na chvíli a pak dodala, lehce mu tisknouc ruku: »Ne, milý příteli, nebudu vám říkat, že jsem vás milovala s takovou vášní a tak bouřlivě, jak už, zdá se mi, po třicíte nikdy ne miluje, a já už mám tento věk dávno za sebou. Asi vám řekli, že miluji Fabrizia, neboť vám, že se takové řeči troušily na tomto *zlem* dvoře. (Když pronášela slovo *zlem*, v jejích očích poprvé za rozhovoru blysklo.) Přisáhám vám před Bohem a při Fabrizioově životě, že mezi mnou a jím se nikdy nestalo to nejmenší, co by nebylo sneslo pohled třetí osoby. Také vám nebudu tvrdit, že ho mám ráda přesně tak, jako sestra má ráda bratra; miluji ho, abych tak řekla, instinktivně. Miluji na něm jeho odvahu, tak prostou a tak dokonalou, že se může říci, že si ji ani sám neuvědomuje; vzpomínám si, že jsem se mu v tomto smyslu začala obdivovat, když se vrátil od Waterloo. Byl ještě dítě,

třebaže mu bylo sedmáct let; nejvíce ho znepokojovala nejistota, zdali skutečně byl v bitvě, a jestliže ano, může-li říci, zdali se skutečně bil, když neútočil na žádnou baterii nebo nepřátelský oddíl. Měli jsme spolu o tomto důležitém námětu vážné rozhovory a právě při této příležitosti jsem poprvé postihla, jak neskonale je roztomilý. Odhalovala se mi velikost jeho duše; co všechno by si byl na jeho místě nevymyslil nějaký dobře vychovaný panáček! Těch vychloubavých a nafouklých lží co by bylo! Prostě: není-li šťasten on, nemohu být šťastna já. Tak je to. V těch slovech je celý stav mého srdce; není-li to pravda, je to alespoň všechno, co z ní vidím.« Hrabě, povzbuzený tím srdečným a důvěrným tónem, chtěl jí políbit ruku: odtáhla ji s jakousi hrůzou. »Ty časy jsou pryč,« řekla mu; »jsem sedmatřicetiletá žena, stojím na prahu stáří, začínám už cítit všechno, čím skličuje, a možná, že už jsem blízka hrobu. Podle toho, co se o tom říká, je to hrozný okamžik, a přece se mi zdá, že po něm toužím. Pociťuji nehorší příznak stáří: mé srdce tím hrozným neštěstím vyhaslo, nemohu už milovat. Vidím ve vás, milý hrabě, už jen slín někoho, kdo mi býval drahý. A ještě řeknu, že s vámi takto mluvím jediné z věčnosti.«

»Co si počnu?« opakoval hrabě. »Cítím, že jsem k vám připoután ještě vášnivěji než v ty první dny, kdy jsem vás viděl ve

Scale.«

»Abych se vám přiznala, milý příteli, mluvit o lásce mě nudí a zdá se mi neslušné. Jděte, jděte,« pravila, pokoušeje se marně o úsměv, »odvahu, odvahu! Budte přece, jaký jste: člověk duchaplný a rozvážný, člověk, který si dovede vždycky poradit. Ukažte, že jste skutečně ten, za koho vás nezaují lidé pokládati: nejobratnější a největší politik, jakého Itálie zrodila za mnoho století.« Hrabě vstal a tiše chvíli přecházel sem tam.

»Nemožno, drabá přítelkyně,« řekl konečně; »lomcuje mnou nejprudší vášně, a vy na mně žádáte, abych se řídil rozumem? Pro mne už rozum neexistuje!«

»Nemluvmě o vášni, prosím vás,« řekla vévodkyně suše; a poprvé za dvouthodinové rozmluvy nabyl její hlas vůbec nějakého výrazu. Hrabě, sám celý zoufalý, snažil se ji utěšit.

»Podvedl mě,« vzkřikla, aniž jakkoli reagovala na povzbudivá slova hraběte; »on mě podvedl nejpodlejším způsobem!« A její smrtelná bledost na okamžik pomíнула; ale i v této chvíli proudkého rozjiřnění si hrabě všiml, že nemá ani tolik síly, aby zvedla ruku.

»Velký Bože,« pomyslíl si, »bylo by možné, aby byla jen ne-mocná? I v tom případě by to však byl počátek nějaké velmi vážné choroby.« Starostlivě jí navrhl, že zavolá slavného Razzorih, prvního lékaře v zemi a v celé Itálii.

»Chtěl byste popřát cizímu člověku radost, aby poznal mou beznaděj v celém jejím rozsahu? . . . Je to rada přítele, nebo zrádce?« A pohlédla na něj podivnýmá očima.

»Je po všem,« řekl si se zoufalstvím v srdci, »už pro mne nemá lásku. A ještě hůř, už mě ani nepočítá mezi obyčejně početné lidi.«

Řeknu vám,« dodal horlivě, »že jsem především chtěl znát podrobnosti zatčení, přičemu našeho zoufalství, a zvláštní věci! Nevím ještě nic konkrétního: na můj příkaz byli vyslechnuti četníci ze sousední stanice. Viděli, jak vůz s vězněm přijíždí po cestě od Castelnuova, a dostali rozkaz jet za sediolou. Ihned jsem znovu poslal Bruna, člověka, jak víte, horlivého, i oddané-ho; má rozkaz jít od stanice ke stanici, aby se dověděl, kde a jak došlo k Fabriziovu zatčení.«

Jakmile vévodkyně uslyšela jméno Fabrizio, křečovitě se zachvěla.

»Odpusťte mi ty příteli,« řekla, když byla schopna mluvit; »ty-to podrobnosti mě velmi zajímají, všechny je uveďte, zasvěťte mě do nejpodružnějších okolností.«

»Prosim, madame,« pokračoval hrabě, pokoušeje se o lehce bezstarostný tón, aby jí trochu rozptýlil, »mám chut poslat k Brunovi spolehlivého posla s rozkazem, aby pokračoval v cestě až do Boloně; našeho mladého přítele nachytali asi tam. Z kterého dne je poslední jeho dopis?«

»Z úterka, přišel před pěti dny.«

»Byl na poště otevřen?«

»Žádná stopa tomu nenasvědčuje. Musím vám říci, že dopis

byl napsán na hrozném papíře; adresa je psána ženskou rukou a je na ní jméno jedné staré pradleny, přibuzné mé komorné. Pradlena se domnívá, že jde o milostnou záležitost; Cecchina jí platí porto a nic jí nepřidává.«

Hrabě mluvil nyní tónem zcela advokátským a pokoušel se za rozhovoru uhodnout, kterého asi dne došlo k zatčení v Boloni. Teprve nyní viděl, on, který měl zpravidla vždycky dost tak-tu, že tak měl hovořit už dřív. Podrobnosti, které uváděl, nešťastnou ženu zajímaly a zdálo se, že ji poněkud dostávají z těžké sklíčenosti. Kdyby byl hrabě nebyl zamilován, dostal ten prostý nápad hned, jakmile vstoupil. Vévodkyně ho pak propustila, aby mohl bezodkladně poslat nové rozkazy věrnému Brunovi. Když ještě spolu mluvili a v řeči se dotkli otázky, zdali byl rozsudek prohlášen dříve, než kníže podepsal list adresovaný vévodkyni, paní Sanseverinová se s jakousi horlivostí chopila příležitosti a řekla hraběti: »Nebudu vám vůbec vyčítat, že jste vynechal slova *nespravedlivý proces* v listu, jež vy jste napsal a kníže podepsal; popadl vás amok dvořanství. Anž jste tušil, povýšil jste zájmy svého pána nad zájmy své přítelkyně. Všech-no své jednáni jste podřídil mým rozkazům, milý hrabě, a to už dávno, ale nemůžete změnit svou povahu, to není ve vaší moci; nejenže máte velké nadání k tomu, abyste byl ministrem, tlhnete k tomuto povolání i pudově. Potlačení jediného slova *nespravedlivý* znamená mou záhubu; jsem však daleka toho, abych vám to jakkoli vyčítala; byla to věc instinktu, nikoli věc vůle.«

Pamatujte si,« dodala změněným tónem a s výrazem naprosto velielským, »že Fabriziovým uvězněním nejsem příliš sklíčená, že mě ani nenapadá opustit tuto zem, že si knížete ne-smírně vážím. Tak musíte všude mluvit a takto k vám chci mluvit já: Protože chci pro budoucnost své jednáni řídit sama, chci se s vámi rozloučit v dobrem, to jest jako dobrá a stará přítelkyně. Počítejte s tím, že mi je šedesát let, mladá žena ve mně zemřela, nemohu už v ničem na světě přepínat, nemohu už mi-lovat. Ale byla bych ještě nešťastnější, kdybych měla nějak ohrozit vaši budoucnost. Možná že pro své záměry uznám za vhodné vzbudit zdání, že mám mladého milence, a nechtěla

bych, abyste se tím rmutli. Mohu vám přísahat při Fabriziově štěstí (po tomto slově se na půl minuty odmlčela), že jsem vám nikdy nebyla nevěrná, a to po celých pět let. Je to dlouhá doba,« dodala a pokusila se o úsměv; jejími tak bledými tvářemi proběhlo škubnutí, ale rty se nemohly oddělit. »Přisahám vám dokonce, že mi to nikdy ani na mysl nepřišlo, že jsem po tom nikdy ani nezatoužila. Ujedenáno, a nyní mě opusťte.«

Hrabě odešel ze Sanseverinského paláce zoufalý: poznal, že vévodkyně je pevně odhodlána odloučit se od něho, a on nebyl ještě nikdy tak bezhlavě zamilován. K takovým věcem se musím stále a stále vracet, protože mimo Itálii jsou nepravděpodobné. Po návratu domů vypravil hned šest rozličných osob na cestu do Castelnuova a do Boloně s dopisy. »Ale to není všechno,« říkal si nešťastný hrabě; »knížete může popadnout rozmar a dá toho nebohého hochu popravít, aby se pomstil za tón, jakým s ním vévodkyně v onen osudný večer mluvila. Cítil jsem, že vévodkyně překročila meze, za které se nikdy nesmí jít, a jen proto, abych to správil, dopustil jsem se té neuvěřitelné zprodlivosti a vynechal jsem slova *nespravedlivý proces*, to jediné co panovníka zavazovalo . . . Ale copak takové lidi vůbec něco vazuje? Nepochybně je to největší chyba mého života, dal jsem v sázku všechno, co může mít pro mne v životě cenu; nyní jde o to, jak zbrklou obratným jednáním napravit; ale konečně, nebudu-li moci něčeho dosáhnout ani tehdy, když obětují něco ze své důstojnosti, nechám toho člověka na holičkách; vzhledem k jeho velkým politickým snům, vzhledem k tomu, že se chce stát konstitučním králem Lombardska, uvidíme, kým mě nahradí . . . Fabio Conti je hlupák a Rassinio politický důvůp záleží v tom, že upadne-li někdo v nemilost, dá ho legálně popravít.«

Když se hrabě pevně rozhodl, že opustí ministerský úřad, zakročili se proti Fabriziovi přísněji než jenom vazbou, řekl si: »Bude-li mě rozmar nerozvázněně podrážděné ješitnosti toho muže stát štěstí, zůstanu mi alespoň čest . . . Ostatně, když už děláme kříž nad svým křeslem, mohu si dovolit sto věcí, které by se mi byly ještě dnes ráno zdály zhola nemožné. Ano, ano, zkusím všechno, co je v lidských silách, abych Fabriziovi umožnil

útek . . . Velký bože!« vzkřikl pojednou hrabě uprosřed věty a nesmírně vytřeštil oči, jako by byl před sebou neočekávaně zahlédl záblesk nepředvídaného štěstí: »Vévodkyně se mnou nemluvila o útěku: byla by snad poprvé v životě neupřímná a náš rozchod by neznamenal nic jiného než přání, abych zradil knížete? Na mou duši, je to tak!«

Okolo hraběte už zase blýskalo víří jeho satirickou zchytřalostí. »Ten roztomilý pan generální prokurátor Rassi je placen svým pánem a velitelem za všechny ty rozsudky, které nás zneuctují v očích Evropy, ale není z těch, kdo by odmítli vzít ode mne za prozrazení pánových tajemství peníze. To zvrže má milenkou a zpovědníka, ale milénka je příliš nízké úrovně, abych se s ní dal do řeči; hned nazítří by o našem rozhovoru vyprávěla všem hokynářkám ze sousedství.« Úsvit naděje vřel do hraběte novým životem a už byl na cestě ke katedrále; sám žasl nad lehkostí své chůze a přes svůj zármutek se usmál: »Tak je to, když už člověk není ministrem!« Katedrálou, k níž se ubíral, je jako u tak mnohých kostelů v Itálii průchod z jedné ulice do druhé; hrabě z dálky spatřil, jak hlavní lodi kráčí jeden z arcibiskupových vikářů. »Když už vás potkávám,« řekl mu, »byl byste tak moc hodný a uštěřil mi smrtelnou únavu, abych nemusil až nahoru k monsignoru arcibiskupovi? To víte, dna. Byl bych mu neskonale zavázán, kdyby se obtěžoval sejít až do sakristie.« Arcibiskup byl nesmírně potěšen tímto vzkazem, sám chce s ministrem mluvit o Fabriziovi, má na srdci tisíc věcí. Avšak ministr uhodl, že to všechno jsou fráze, a nechtěl nic poslouchat.

»Co je to za člověka ten Dugnani, vikář od sv. Pavla?«

»Malý duch a velká citizadostivost,« odpověděl arcibiskup; »svědomí za groš a hora chudoby; chudoba cí netráť, ale nečtností máme ažáž.«

»I hrome, monsignore,« zvolal ministr, »vy líčíte jako Tacitus,« a se smíchem se rozloučil. Sotvaže se vrátil na ministerstvo, dal si zavolat abbého Dugnaniho.

»Vy pečujete o svědomí mého výtěného přítele generálního prokurátora Rassinio; neměl by mi co říci?« a bez dalších řečí a okolků Dugnaniho propustil.